

Розділ IV
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО
ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 94(477.74):929Голубович» 1916/1917»

Т. С. Вінцовський

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ВСЕВОЛОДА ГОЛУБОВИЧА В ОДЕСІ
(до біографії прем'єр-міністра УНР)

В. Голубович — другий прем'єр-міністр УНР — як політик проходив становлення, у тому числі, в Одесі. У причорноморському місті він був лідером місцевого осередку УПСР, представляв місцевий партійний осередок на загальноукраїнських та регіональних форумах, обирався до міської думи, був включений у списки на виборах до Установчих зборів.

Ключові слова: революція, Одеса, українські есери, національний з'їзд, УНР.

З-поміж тисяч наукових та публіцистичних праць, написаних за останні майже сотню років, які об'єктом дослідження мали події Української національної революції 1917–1921 рр., ми не знайдемо значної кількості творів, не кажучи вже про ґрунтовні монографічні видання, присвячених громадсько-політичній діяльності Всеволода Голубовича. Навіть попри те, що він став за Центральної Ради другим прем'єр-міністром Української Народної Республіки, на певному етапі очолював державну делегацію на переговорах з країнами Четверного союзу в Брест-Литовську, став одним з каталізаторів агресивних дій вищого німецького командування в Україні проти Центральної Ради у квітні 1918 р., викликав непідробний інтерес з боку більшовицької влади, що для нього закінчувалося арештами, помилуванням й врешті-решт трагічним життєвим фіналом.

Варто підкреслити, що безпосередньо до міністерської кар'єри В. Голубович працював в Одесі і не просто викону-

вав свої професійні інженерні обов'язки, а займався активною політичною діяльністю. Разом з тим достатньої кількості джерел, не кажучи вже про наукові публікації з одеського періоду життя, під рукою дослідників немає, що автоматично ускладнює вивчення цієї доби в долі В. Голубовича й формує навколо нього ореол таємничості, у багатьох випадках невідзначеності. Промовистий факт — В. Винниченко у своїх знаменитих спогадах «Відродження нації» жодним реченням не характеризував особисті чи ділові якості свого наступника на посаді прем'єра. Набагато більше ми знаємо про другу половину його життя, яка розпочалася з січня 1918 року, тобто з моменту призначення керівником виконавчої гілки влади в країні. Й все ж таки спробуємо відновити хоча б частково непростий шлях до вершин вітчизняного політикуму. Отже, перед нами стоять наступні дослідницькі завдання: встановити час його переїзду до Одеси, з'ясувати конкретні заходи, дії, запропоновані рішення в межах партійного будівництва, визначити його роль в загальноміських/регіональних перипетіях політичної боротьби.

Але реконструкція його одеської політичної біографії неможлива без повернення до витоків, вивчення обставин формування його особистості та світоглядних орієнтирів, стислого викладу звивистих життєвих стежин в умовах формування комуністичної диктатури, хоча б в загальних рисах. Народився Всеволод у селі Молдавка Балтського повіту Подільської губернії (тепер село Молдовка Голованівського району Кіровоградської області) в 1885 році у сім'ї священика Олександра та Ірини Голубовичів, у яких були ще дві доньки Зінаїда й Тетяна [22, с. 296]. Вкрай цікаві й цінні для реконструкції початкового етапу життя спогади про родину Голубовичів залишила перша дружина Всеволода Тетяна Кардиналовська, донька фронтового генерала, який воював під час Першої світової війни. Через неї дізнаємося, що його батько мав парафію в місті Тульчині й у зрілому віці осліп, що не зашкодило надалі правити службу Божу, яку любив понад усе. У їхній родині панувала внутрішня гармонія попри скромне матеріальне становище [15, с. 58]. Суперечливі дані маємо про освітянську підготовку молодого людини. У розвідці київського дослідника Д. Табачника йдеться про наступне: «Сім'я була зовсім неба-

гатою, але батько, скромний сільський священик, зробив усе, щоб син здобув належну освіту. В. О. Голубович не схотів іти батьковим шляхом — вступати до духовної семінарії. Тому по закінченні реального училища він стає студентом Київського політехнічного інституту, в якому набуває спеціальності інженерів шляхів сполучення». І далі: «За деякими відгуками, В. О. Голубович був досить талановитим інженером і мав добру професійну перспективу. Проте його більше цікавила політика, і він їй присвятив усю свою подальшу діяльність» [23, с. 89]. Маємо під рукою й характеристику В. Голубовича-студента, яку залишив його родич Олександр Кохановський: «...був молодого, інтелігентною людиною, мав почуття гумору і велику силу волі, що надавало йому можливість захочувати інших, зробити все, щоб люди йшли за ним. Його висока духовність, начитаність і любов до літератури помітно відрізняли його у колі його студентських друзів» [22, с. 295].

Але він все ж таки вступив до духовної семінарії, бо міг навчатися як син священика безкоштовно, і закінчив її блискуче. Й тільки потім у 1915 році — шляхове відділення Київського політехнічного інституту. Адже Всеволода змалку приваблювала професія інженера. Крім цього, навчаючись у семінарії, він розчарувався у певних аспектах релігійності, зберігши глибоку духовність. Наприклад, семінарист полюбляв літературу, особливо захоплювався творчістю Джека Лондона та Ігоря Сіверянина. Цікавий факт, у семінарії його наставником був В. Чехівський, майбутній колега В. Голубовича у політичній боротьбі в Одесі у період Центральної Ради [2, с. 6; 15, с. 58, 60, 61]. Політичну діяльність розпочав у 18-річному віці, ставши членом Революційної української партії. Після її розпаду в 1912 році приєднався до київської групи Української партії соціалістів-революціонерів (есерів), яка ще проходила процес становлення. Паралельно працював за спеціальністю інженером на залізниці «Південно-Західного краю» Російської імперії, помічником начальника станції Куп'янськ. У 1916 — вересні 1917 рр. працював в Одеському управлінні залізниці, виконував обов'язки начальника відділення водних, шосейних та ґрунтових шляхів Румунського фронту, з платнею 1500 руб. Начебто вже тоді мріяв про незалежну Україну, як до речі й тесть, але той у таку реальність не вірив, принаймні до 1917 року [12, с. 150; 15,

с. 60; 22, с. 299]. Мабуть, саме тоді переїхав на помешкання до приморського міста.

Переїхавши до Одеси, він став членом української громади, лідером місцевого комітету Української партії соціалістів-революціонерів, організатором партійного осередку на Одеському залізничному вузлі. На I-му партійному з'їзді, що проходив у Києві 4–5 квітня 1917 року, він не увійшов до складу Центрального Комітету [1, с. 505]. За словами деяких дослідників, на II-му Всеукраїнському з'їзді УПСР В. Голубович був обраний до складу Центрального Комітету партії [4, с. 83; 2, с. 7], але про ці сторінки його діяльності в нас даних на сьогодні обмаль. Щоправда, за даними партійної преси на II-му з'їзді, коли затверджувалися програма і статут есерів та постійний склад ЦК, В. Голубовича не тільки не обрали до керівництва УПСР, а й навіть від Одеси був присутній один Семен Лимар, який і став членом Центрального Комітету [3, 12 серпня]. Тільки на III-му з'їзді (21–24 листопада 1917 р.) його обирають до складу ЦК УПСР [1, с. 505].

Але повернемося до початку року. Відомо, що від імені одеситів-українців як член Українського керівничого комітету Всеволод Голубович виступав на численних заходах, що наповнили місто одразу після повалення царизму. Так, 19 березня відбулося одне з перших українських віче у причорноморському місті, на яке зібралося більше 700 городян. Збори відкрив авторитетний діяч В. Чехівський. З доповідями виступили голова Українського керівничого комітету С. Шелухин, матрос В. Пилишенко, представниця курсисток Шаровська та інші. З-поміж них доповідачем був і В. Голубович, який зосередився на теоретичних аспектах автономії та федерації. Він заявив, що існує автономія національно-крайова, якої якраз домагаються ті сили, що він представляє. Бо вона забезпечує кращий економічний та національно-культурний розвиток, в тому числі для етнічних меншин [24, № 2; 18, 20 марта]. Пізніше він ще неодноразово повертався до окресленої тематики, виступаючи на різних зібраннях, як, наприклад, 14 травня на організаційних заходах зі створення «Гуртка поштово-телеграфних служачих» [24, № 6]. Як і лідери Центральної Ради, він висловлював переконання, що українська держава має бути відроджена саме на принципах федералізму, з широкими повноваженнями

у вирішенні внутрішньополітичних й внутрішньоекономічних питань. У квітні 1917 року він звертався до Тимчасового уряду з вимогою територіальної автономії України. В деяких публікаціях стверджується, що також був членом Одеської ради робітничих і солдатських депутатів [17, с. 27]. Втім, відомі нам джерела це не підтверджують.

У наступні місяці за джерелами, насамперед періодичною пресою, в якій фіксувалися різноманітні резонансні заходи того часу, участь В. Голубовича у формуванні чи діяльності Херсонської української губернської ради, «Української Хати», українізації війська чи іншого простежується доволі поверхово. На рубежі травня-червня лідер місцевого осередку УПСР, поряд з такими авторитетними постаттями, як С. Шелухин, В. Боровик та І. Луценко, увійшов до комісії від Українського керівничого комітету задля встановлення тісніших стосунків і організації спільних акцій з Польським виконавчим й Молдавським комітетами [24, № 6].

Навіть під час роботи українського Херсонського губернського національного з'їзду, що проходив в Одесі наприкінці червня 1917 року, президія складалася без одного з лідерів місцевих українських есерів. Натомість її складали В. Чехівський, І. Луценко, С. Шелухин, З. Висоцький, І. Гаврилук, М. Левитський та інші відомі постаті в Одесі та губернії. До речі, від УПСР виступив з привітальним словом І. Гаврилук [18, 29 июня]. Зато В. Голубовича по партійній квоті обрали до складу виконавчого комітету Херсонської української губернської ради [24, № 12], з квітня головної організаційної інституції Центральної Ради в даному краї. Але місцева періодична преса повідомляла, що керівник одеського осередку УПСР не просто став учасником форуму, але й виголосив доповідь із земельного питання. Вона була побудована за принципом визначення головних партійних програмних гасел у зазначеній царині: запровадити в життя роботу земельних комітетів, земля є власністю тих, хто її обробляє, скасовується наймитування, казенна, удільна, монастирська земля разом з надрами, лісами й водоймищами переходить у власність держави тощо. А саме аграрне питання В. Голубович потрактував як ключове в революції, відтак у досягненні добробуту для народу [24, № 11].

Мабуть, все ж таки в цей час Всеволод Голубович частіше був пов'язаний зі справами у Центральній Раді, аніж в Одесі. Не виключено, що здійснював консультації з новопризначеним главою уряду України В. Винниченком щодо можливості поповнити склад Генерального секретаріату. Це засвідчують наступні події. Після формування першого складу уряду, з 15 липня В. Голубовича як фахівця високого рівня призначають на посаду генерального секретаря шляхів сполучення, де працював до затвердження 21 серпня нового складу Генерального секретаріату. Звертаємо увагу, що призначення співпало з початком роботи партійного з'їзду, про що йшлося вище. І це може стати поясненням, чому його не згадували серед учасників форуму. А вже з 1 листопада 1917 року він генеральний секретар торгівлі й промисловості. Паралельно з червня 1917 р. по квітень 1918 р. Всеволод Олександрович, разом з іншим одеситом І. Луценком, був членом Малої Ради спочатку виконавчого, а з 15 червня — дорадчого органу Центральної Ради [4, с. 231, 234, 235].

Зосередившись на загальнодержавних справах, В. Голубович не залишає Одесу остаточно, будучи й надалі одним з найавторитетніших представників української громади міста й регіону. Починаючи з липня, паралельно з урядовими справами, він продовжує виконувати різноманітні доручення в одеській громаді та партії українських есерів. Так, генеральний секретар зголосився читати лекції з земельного питання і програм політичних партій на місячних курсах українознавства для вчителів [24, № 8]. В серпні 1917 р. у місті були проведені позачергові вибори до органів місцевого самоврядування, які проходили за новою схемою — вільні, загальні, прямі — й засвідчили, що українські партії набрали більшої ваги. Український соціалістичний блок, що сформувався з УПСР і УСДРП й складався з 51 людини, посів 5-е місце, делегувавши до міської думи п'ятьох перших за списком кандидатів у гласні: М. Гордієвського, В. Чехівського, В. Голубовича, М. Кравченка і Г. Осмоловського [9, арк. 3]. За цей список віддали свої голоси 7764 (3,76 %) одесити з 206570, що прийшли голосувати [13, 4 августа, 10 августа]. Окрім цього, Всеволода Олександровича поряд з Б. Кондратьєвим (від Партії Народної Свободи), Г. Лур'є (меншовиків), Я. Захаржевським

(Польської соціалістичної робітничої спілки), М. Мишкіним (об'єднаної Єврейської соціалістичної робітничої партії) обрали заступником голови міської думи І. Лордкіпанідзе [6, арк. 1, 3]. Українська фракція на першому засіданні 23 серпня до-ручила привітати новообраний склад думи українською мовою [7, арк. 1].

Наприкінці літа В. Голубович, разом з В. Чехівським, відвідав у губернському центрі Херсонський селянський губернський з'їзд [21, с. 71], після чого його сліди в Одесі знову губляться. Під час роботи такого помітного форуму, як II-й український Херсонський губернський національний з'їзд, який проходив 24–27 жовтня, В. Голубович не був помічений серед членів президії або рядових учасників. Правда, у переліку гласних Одеської міської думи від 7 листопада він продовжував фігу-рувати за домашньою адресою — вул. Жуковського, 38 [10, арк. 75; 19, 25–26 октября; 20, 26 жовтня, 4 листопада; 5, арк. 1]. Його, разом з іншими відомими одеситами-однопартійцями Михайлом Гордієвським й Ільком Гаврилюком, потім ще обра-ли депутатом Всеросійських Установчих зборів від Херсонської губернії по списку № 4 (губернська рада селянських депута-тів, російських та українських есерів, єврейська соціалістична робітнича партія), де він посів третій рядок як діючий голова Одеського комітету УПСР. А серед усіх українських есерів, за-тверджених кандидатами до Установчих зборів, В. Голубович став 19-м [4, с. 228; 3, 10 листопада].

Але все-таки Всеволод Олександрович змушений був зосе-редитись на основній роботі в уряді, тому зв'язки з Одесою залишаються спорадичними. У другій половині року в Києві він одружується з Тетяною Кардиналовською, молодшою від чоловіка на 13 років. Вінчання відбулося в церкві Київського кадетського корпусу. На весіллі з перших осіб держави були присутні М. Грушевський та С. Петлюра [2, с. 21; 15, с. 61]. За оцінкою австралійського дослідника, одруження з Т. Кардина-ловською посприяло В. Голубовичу поєднати свої багаторічні інтелектуальні нагромадження з капіталом її рідні, відтак по-силити вплив на громадсько-політичне життя [22, с. 301]. Од-нак сам шлюб виявився невдалим.

Працюючи у столиці, В. Голубович вважався фахівцем з одеських питань й загалом півдня держави. 27 листопада на

засіданні Генерального секретаріату розглядалося питання про флот. Командувач Чорноморським флотом О. Немітц через свого представника Спаде запропонував українському уряду реформувати військову частину флоту. Для вирішення цього та інших питань О. Немітц запропонував зустрітися з представником Генерального секретаріату в Одесі, куди він обіцяв приїхати з делегацією від революційного комітету. Уряд визнав бажаним українізувати Чорноморський флот, створити окреме морське секретарство й доручив В. Голубовичу негайно виїхати до Одеси на вказану зустріч [1, с. 303].

Наукова література чи джерела не дають ствердної відповіді про зустріч останнього з О. Немітцем, але так трапилося, що державний чиновник потрапив у саму гуцу кривавих подій, що розгорталися в Одесі 30 листопада — 2 грудня, про які потім звітував у Києві.

Третього грудня 1917 р. на засіданні виконавчого комітету Одеської ради робітничих депутатів В. Голубович зробив доповідь про суть політики Центральної Ради. Доповідач наголошував на тому, що Рада представляє собою українські ради солдатських, робітничих і селянських депутатів, а це гарантує їй демократичний характер (і ототожнює її з іншими радами, в тому числі тією, де проходила бесіда. — *Т. В.*). Отже, вона немає намірів у своїй політиці здійснювати тиск на будь-кого й вважає, що Одеса повинна отримати право на самовизначення, форму якого має встановити саме населення міста, за попередньою узгодженістю з Києвом [8, арк. 69]. Припускаємо, саме під час відрядження до Одеси він написав заяву з проханням звільнити його від обов'язків гласного міської думи. Адже 6 грудня вона розглянула й задовольнила клопотання В. Голубовича, увівши до складу самоврядного органу наступного за списком Сергія Трохимовича Саченка [7, арк. 54].

Втім, головною мірою інтерес українських міністрів до Одеси вимальовувався крізь призму загальної оцінки ситуації. За результатами поїздки В. Голубович 7 грудня на засіданні Генерального секретаріату зробив дві доповіді. Одна з них торкалася організації нового органу влади в межах Херсонської губернії — губернського секретаріату на чолі з губернським комісаром Херсонщини, що не знайшло свого продовження через бажання Києва змінити систему управління регіонами.

Більш резонансною стала друга доповідь, яка вийшла за межі оцінки протистояння 30 листопада — 2 грудня. У нас немає точних даних, скільки часу В. Голубович перебував в Одесі, але відсутність його на засіданнях уряду між 28 листопада і 7 грудня [25, с. 480–519] дають підстави вважати, що це тривало протягом декількох днів. Адже генеральний секретар торкнувся цілої низки проблем, які ми подаємо тезами: кількість жертв у ході перестрілки, вбивство братів Кангунів (керівників Червоної гвардії Одеси), Червона гвардія складається з хуліганів, гайдамаки — дисциплінована бойова одиниця, настрій багатьох одеських партійних осередків бойкотувати вибори до Українських Установчих зборів змінилися на бажання взяти у них участь, фінансова скрута в місті, на Румунському фронті помітно зменшився вплив більшовиків, слід розглянути питання про українізацію Чорноморського флоту, виникнення «Великоросійського віча», яке об'єднало різних за поглядами росіян — від чорносотенців до більшовиків, з метою утворити Великоросійську Республіку як частину Російської Федерації тощо [25, с. 520].

Виглядає наймовірним, що про усе зазначене він міг звітувати з чужих слів. Більше того, саме Всеволод Олександрович був одним з основних каналів інформації, яку отримував уряд з Одеси. А пізніші дослідники нерідко його очима дивилися на минуле.

Міркування урядовця вочевидь стали основою і для прийняття відповідного рішення Генерального секретаріату про можливість позитивного вирішення клопотання щодо «вільного міста». Адже у такий спосіб можна було посилити український вплив у Одесі [14, с. 289–290]. Відомо, що урядовець відвідував південний регіон ще й для обговорення питання про надання Одесі статусу «вільного міста». Після кривавих подій 30 листопада — 2 грудня, коли безуспішно більшовики намагалися взяти під контроль важливі об'єкти, така пропозиція мала широкий резонанс у середовищі як міщан, так і політиків. Ті заходилися консультуватися з Центральною Радою, яка не заперечувала, в цілому, надати такий статус. Після грудня 1917 року В. Голубович, скоріше за все, до Одеси вже не приїздив до кінця революції. Принаймні, як офіційна особа.

Зазначимо, ще до висвітлюваних подій урядовець критично оцінював можливість налагодити взаємовигідну співпрацю з

більшовиками. Під час відкриття III-го з'їзду УПСР 21 листопада В. Голубович зробив доповідь про поточний момент, у якій визначив два головних завдання на найближчий час — боротьба з ворогами українського народу і встановлення миру. Цим самим основним ворогом він вважав Раднарком Росії на чолі з В. Леніним, бо, за його словами, вони у реальній політиці нехтують правом народів на самовизначення [3, 30 листопада].

Від 18 січня 1918 року Всеволод Голубович голова Ради народних міністрів УНР і одночасно міністр закордонних справ. Очолював з 3-го по 20-е січня українську делегацію на переговорах у Брест-Литовську. Саме він передав представникам країн Четвертого союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина, Болгарія) ноту українського уряду із заявою про незалежність Української Народної Республіки в міжнародних справах [4, с. 83].

Проте політика уряду В. Голубовича значною мірою привела до втрати впливу Центральної Ради у селянському середовищі, до різкого звуження її соціальної опори, загострення відносин з німецьким командуванням в Україні [4, с. 83]. Різко критично оцінював здібності нового керівника уряду представник конкуруючого табору Дмитро Дорошенко, цитату якого варто навести максимально повно: «...одна з найфатальніших фігур на українському політичному горизонті за всі роки від початку революції. В'ялий, флегматичний, ніякий державний муж і не промовець, — як він міг виплисти на поверхню життя, — це загадка, яку можна пояснити хіба тільки тим, що в часі революції бувають усякі несподіванки... Злі язики говорили, що М. С. Грушевський, котрий завжди любив мати покірних і слухняних помічників в усякому ділі, навмисне підшукав собі такого «прем'єра», щоб в усьому слухався його і служив лялькою...» [11, с. 213–214].

Голова Ради міністрів навесні 1918 р. неодноразово демонстрував незадоволення щодо німецької політики в Україні. Він заявляв, що німці не вміють, а може й не хочуть розібратися в українських справах, виступав проти головнокомандувача німецькими військами в УНР генерала Г. Айхгорна та інших офіцерів, бажаючи, щоб Берлін їх замінив. Отже, не дивно, що 28 червня 1918 року його заарештує німецька військова влада [27, с. 98, 252]. Разом з гетьманським судовим апаратом його та деяких інших міністрів було притягнуто до відповідальнос-

ті за організацію викрадення близького до німецьких урядових кіл київського банкіра А. Доброго й віддано до німецького військового суду. Обвинувачував військовий прокурор д-р Тройде. Захисту підсудний не мав, тому доля прем'єра була визначена задалегідь. В. Голубович визнав свою провину, за що отримав 2 роки ув'язнення. 26 липня німецький комендант генерал Вайке затвердив цей вирок суду й міністра було кинуте до Лук'янівської в'язниці де залишався до 16 грудня 1918 року [26, с. 41; 23, с. 116–117; 12, с. 150], тобто до повалення гетьманщини.

У період Директорії В. Голубович редагував партійні періодичні видання. Протягом 1919 р. заарештовувався ще двічі більшовицькою владою, а 24 березня ще й засуджений судовою владою УНР [4, с. 84]. У серпні 1920 року знову був ув'язнений більшовиками. У травні 1921 р. в УСРР проходив перший політичний процес над групою членів Української партії соціалістів-революціонерів на чолі з В. Голубовичем. Діаспорний історик Г. Костюк звернув увагу на те, що процес над есерами був потрібен владі для демонстрації ідейної перемоги. Тому головний обвинувачений В. Голубович незабаром отримав посаду інженера-будівельника у Вищій раді народного господарства, яку займав до 1931 року. За тогочасним курсом РКП(б) співробітництво колишніх діячів УНР з комуністичною владою було навіть бажаним [16, с. 231, 232]. Після п'ятого (?) арешту в 1931 р. у справі Українського Національного Центру назавжди потрапив у лабеті тоталітарного режиму, з яких вже не врятувався. 2 січня 1932 року колишній прем'єр був засуджений на десять років позбавлення волі у концтаборах. Пізніше термін скоротили до 6 років. Але 2 червня 1937 р. НКВС порушив клопотання перед президією ЦВК СРСР про продовження тюремного ув'язнення В. Голубовичу як особі, що може бути небезпечною радянській владі. Через місяць клопотання було задоволене, а адміністрацію Ярославської тюрми в Росії, де в суворій ізоляції утримувався політичний в'язень, сповістили про подовження терміну ще на 5 років. 16 травня 1939 року його серце зупинилося, як припускають, через насильницьку смерть [12, с. 150; 2, с. 52; 22, с. 304].

Таким драматизмом було наповнене майже усе життя Всеволода Голубовича. Одеський його період був короткочасним,

зато достатньо плідним. Він за декілька років, проведених на березі Чорного моря, зумів стати не тільки очевидним лідером в місцевому комітеті УПСР, але одним з очільників української громади міста, що дало можливість бути обраним гласним Одеської міської думи від блоку українських соціалістичних партій. Навіть переїхавши до Києва, він залишився своєрідним координатором українського уряду зі зв'язків з Одесою. І тільки згодом тісні контакти В. Голубовича з містом відходять у небуття.

Джерела та література

1. Бевз Т. А. Партія національних інтересів і соціальних перспектив (Політична історія УПСР). — К., 2008. — С. 505.
2. Болабольченко А. Всеволод Голубович і «Справа УПС-Р». — К., 1993. — С. 6.
3. Боротьба. — 1917. — 12 серпня.
4. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник. — К., 1998. — С. 83.
5. Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). — Ф. 16. — Оп. 1. — Спр. 13. — Арк. 1.
6. ДАОО. — Ф. 16. — Оп. 123. — Спр. 1132. — Арк. 1, 3.
7. ДАОО. — Ф. 16. — Оп. 124 ч. 1. — Спр. 8774. — Арк. 1.
8. ДАОО. — Ф. Р-3829. — Оп. 1. — Спр. 87. — Арк. 69.
9. ДАОО. — Ф. Р-3829. — Оп. 1. — Спр. 110. — Арк. 3.
10. Державний архів Херсонської області. — Ф. Р-1099. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 75.
11. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 рр.). — К., 2007. — С. 213–214.
12. Енциклопедія історії України. — К., 2004. — Т.2. — С. 150.
13. Известия Совета рабочих депутатов и представителей Армии и Флота г. Одессы. — 1917. — 4 августа, 10 августа.
14. Історія Одеси / Під ред. В. Н. Станко. — Одеса, 2002. — С. 289–290.
15. Кардиналовская Т. Жизнь тому назад. Воспоминания. — СПб., 1996. — С. 58.
16. Костюк Г. Сталінізм в Україні (Генеза і наслідки). — К., 1995. — С. 231, 232.
17. Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях. — К., 2001. — С. 27.
18. Одесский листок. — 1917. — 20 марта.
19. Одесские новости. — 1917. — 25 октября, 26 октября.
20. Рідний курінь. — 1917. — 26 жовтня, 4 листопада.
21. Семененко О. Харків, Харків... (спогади емігранта) // Березіль. — 1991. — № 9. — С. 71.

22. Сербін С. Родовід Всеволода Голубовича // Книжкові колекції, рідкісні видання та рукописи в сучасному науково-інформаційному просторі. — Одеса, 2008. — С. 296.
23. Табачник Д. В. Українська дипломатія. Нариси історії. 1917–1990 рр. — К., 2006. — С. 89.
24. Українське Слово. — 1917. — № 2.
25. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. — К., 1996. — Т.1. — С. 480–519.
26. Христюк П. Українська революція. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. — Нью-Йорк, 1969. — Т.3. — С. 41.
27. Шкільник М. Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 роках. Спомини і роздуми. — Торонто, 1971. — С. 98, 252.

T. S. Vintskovs'kyi

**SOCIO-POLITICAL ACTIVITY OF V. HOLUBOVYCH IN ODESA
(TO PRIME-MINISTER'S BIOGRAPHY OF UKRAINIAN NATIONAL REPUBLIK)**

V. Holubovych is the second prime-minister of UNR, who was growing as up politik as well in Odesa. He was a lider of lokal departament of UPSR here and represented local party comitee at alloverukrainian and regional forums. Also, he was elected to the city authority — Duma. He was one of the candidats in the election list to the Constitutional assambly

Key words: *revolution, Odesa, ukrainian esers, national assambly, UNR*

T. C. Винцовский

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ВСЕВОЛОДА ГОЛУБОВИЧА В ОДЕССЕ (К БИОГРАФИИ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРА УНР)

В. Голубович — второй премьер-министр УНР — как политик проходил становление, в том числе, в Одессе. В причерноморском городе он был руководителем местной ячейки УПСР, представлял местный партийный комитет на общеукраинских і региональных форумах, избирался гласным городской думы, был включен в списки на выборы в Учредительное собрание.

Ключевые слова: *революция, Одесса, украинские эсэры, национальный съезд, УНР.*